

De OTS-Zitting

Communicatie en participatie tijdens de zitting

Astrid van Heumen

Astrid van Heumen – 3400581

Cursuscode: 200500130

Masterthesis Forensische Orthopedagogiek

Datum: 07-06-2013

Begeleider: Kristien Hepping

2^e Beoordelaar: I. Weijers

Voorwoord

Voor u ligt mijn scriptie welke ik heb geschreven in het kader van mijn masteropleiding Orthopedagogiek en de daarin gekozen richting Forensische Ontwikkelingspsychologie en Orthopedagogiek. Gedurende mijn onderzoek liep ik stage bij de Raad voor de Kinderbescherming alwaar ik dagelijks in aanraking kwam met het onderwerp van deze scriptie: de ondertoezichtstelling.

Het doen van dit onderzoek en het schrijven van deze scriptie heb ik ervaren als een leerzaam proces en een aanvulling op mijn stage. Waar ik gedurende mijn stage vooral bezig ben geweest met de onderzoeken naar een eventuele OTS, bood het onderzoek mij de mogelijkheid om ook een deel van de vervolprocedure te zien. Samen met mijn mede-observator ben ik vele malen afgereisd naar Den Bosch om de zittingen bij te kunnen wonen.

Mijn dank gaat uit naar de medewerkers en rechters van de rechtbank voor de mogelijkheden die zij ons geboden hebben om aanwezig te zijn bij de zittingen en de tijd die zij hebben genomen om ons op de hoogte te brengen van geplande zittingen en het met ons in gesprek te gaan voorafgaand of na de zittingen. Tevens dank ik de ouders die ons toestemming hebben verleend om bij hun zitting aanwezig te zijn. Mijn dank gaat uit naar mw. mr. K. Hepping voor het begeleiden van het gehele proces, het delen van haar kennis en haar begripvolle en enthousiaste houding.

Astrid van Heumen

Samenvatting

Huidig exploratief onderzoek gaat over de communicatie tussen de rechter en de ouders en de participatie van ouders tijdens de OTS-zitting in de rechtbank van Den Bosch. De vraagstelling die centraal staat is: *In hoeverre verloopt de communicatie tussen de rechter en ouders op dusdanige wijze dat het voor ouders mogelijk is om te participeren tijdens de OTS-zitting bij de rechtbank?* Gekeken is naar de communicatie van de rechter met de ouders en de mogelijkheid die de rechter de ouders geeft om te participeren tijdens de zitting. Data is verkregen aan de hand van observaties tijdens de OTS-zitting. Uit het onderzoek blijkt het per fase van de zitting te verschillen in hoeverre de rechter met ouders communiceert. In de eerste fase (opening en uitleg) en de laatste fase wordt het minst met ouders gecommuniceerd. Opvallend is dat rechters nauwelijks rekening houden met het begrip van ouders. In de afsluitende fase doet de rechter uitspraak, maar vertelt meestal niet wat ouders moeten doen om een eventuele maatregel te beëindigen. Ouders krijgen geen mogelijkheid meer om te reageren. Op het niveau van participatie valt op dat ouders vooral in de tweede fase (inhoudelijke behandeling) van de zitting de mogelijkheid krijgen om te participeren. De rechter luistert en stelt verdiepende vragen. Ouders krijgen de mogelijkheid zelf vragen te stellen. Concluderend wordt gezien dat de communicatie op dusdanige wijze verloopt dat ouders de mogelijkheid krijgen om actief te participeren tijdens de OTS-zitting, met name in de middelste fase van de zitting.

Abstract

Current exploratory study is about the communication between the judge and the parents and the involvement of parents during the guardianship hearing in the court of Den Bosch. The central question is: *To what extent does the communication between the parents and the judge take place, in a way that there's a possibility for parents to participate during the guardianship hearing in court?* Observed is the communication of the judge towards the parents and the opportunity that the judge gives for the parents to participate in the hearing. Data is obtained on the basis of observations during the guardianship hearing. The study shows that per phase of the hearing there are differences in how the judge communicates with parents. In the first (opening and explanation) and last stage, they communicated least with parents. It is striking that judges hardly take into account the insight of parents in what is said. In the final phase, the judge elaborates his decision, but usually does not tell what parents should

Communicatie en Participatie tijdens de zitting

do to end the guardianship. Parents seem to have no opportunity to respond to the judge's decision. At the level of participation, judges give parents the opportunity to participate mainly in the second phase of the hearing. The judge listens to parents and sets depth questions. Parents have the opportunity to ask questions. In conclusion, it is seen that the communication takes place in such a way that parents have the opportunity to tell their story and ask questions, particularly in the second stage of the hearing.

1. Theoretische inleiding

In Nederland kent men verschillende maatregelen ter bescherming van kinderen die in een problematische situatie opgroeien. Deze maatregelen zijn de ondertoezichtstelling (OTS), welke vergezeld kan gaan met de uithuisplaatsing (UHP), waartoe de rechter een machtiging dient te verlenen. Daarnaast zijn er de verderstrekkende maatregelen ontheffing van- en de ontzetting uit het ouderlijk gezag (Verberk en Fuhler, 2006). De kindbeschermingswetgeving die wij in Nederland kennen, is in grote lijnen in het begin van de 20^e eeuw tot stand gekomen met de kindervetten (Weijers, 2012).

Ieder jaar worden duizenden kinderen onder toezicht gesteld (Berends, Campbell, Wijgerangs & Bijl, 2010; Schuytplot, 1999). Uit onderzoek naar landelijke ontwikkelingen met betrekking tot het aantal opgelegde OTS-maatregelen en verlengingen hiervan, blijkt er tot 2008 een stijging te zijn van het aantal OTS'en en UHP'en (Berends et al, 2010). Uit een recente brief van staatssecretaris van Veiligheid en Justitie Fred Teeven aan de Tweede Kamer, blijkt dat sinds 2009 (een totaal van 33.168 OTS'en) jaarlijks een daling in het aantal OTS'en en UHP'en van ongeveer 2% plaatsvindt. In 2012 was het totaal aantal OTS'en 30.973 (Teeven, 2013). Als oorzaak van de positieve tendens in het aantal OTS'en noemt de staatssecretaris het gebruik van de zogenoemde Deltamethode. De kern van de Deltamethode is een vierstappenplan waarin gezinsvoogden samen met het gezin doelen opstellen om de ontwikkelingsbedreiging weg te nemen (Bartelink, 2010).

Voordat de rechter besluit een OTS of UHP op te leggen, krijgen ouders en kinderen vanaf twaalf jaar een oproep om ter zitting voor de kinderrechter te verschijnen (Schuytplot, 1999). Onbekend is hoe er in deze procedure omgegaan wordt met degenen die centraal staan naast het kind: de ouders. Tot op heden is er nauwelijks onderzoek gedaan naar de communicatie tussen de ouders en de rechter en de ouderparticipatie tijdens de OTS-zitting. Huidig onderzoek richt zich op zittingen met betrekking tot een verzoek om een eerste OTS of een verlenging van een bestaande OTS, beiden eventueel in combinatie met een machtiging UHP. De rechter kan overgaan tot het uitspreken van een OTS wanneer er aan bepaalde in de wet vastgestelde voorwaarden wordt voldaan.

Rechten en plichten in de gezinssituatie

In het dagelijks leven is iedereen aan rechten onderworpen. Ons gedrag wordt dan ook door het recht beïnvloed, zelfs zonder dat we ons daar bewust van zijn.

Communicatie en Participatie tijdens de zitting

Rechtsregels verschaffen ons informatie over welke rechten en plichten wij zelf en anderen hebben. Op grond daarvan weten we hoe we ons horen te gedragen en wat we van anderen mogen verwachten (de Blois, 2010).

Ook in de omgang met anderen zijn deze regels van belang. Een rechtsverhouding is het geheel van rechten en plichten tussen twee of meer personen. Het privaatrecht regelt de rechtsverhoudingen tussen burgers onderling en daarmee ook die tussen ouders en kind. Het belangrijkste en grootste stelsel van regelingen in het privaatrecht is het Burgerlijk Wetboek (BW). Het BW bevat meer dan 4000 artikelen verdeeld in verschillende 'Boeken' die een deelgebied van het burgerlijk recht betreffen. Boek 1 van het BW gaat over personen- en familierecht. Belangrijke onderwerpen die hierin geregeld worden zijn: geboorte en overlijden, het huwelijk, de rechten en plichten die daardoor ontstaan, het ouderlijk gezag, en de voogdij (de Blois, 2010).

Ouder(s) of voogd(en) (in het vervolg genoemd: ouders) treden op als wettelijk vertegenwoordiger van hun kinderen. Deze verantwoordelijkheid berust bij ouders omdat minderjarigen voor het recht nog niet volledig zelfstandig zijn. Minderjarigen staan 'onder gezag' van hun ouders (van der Linden, ten Siethoff & Zeijlstra-Rijpstra, 2009). Ouders hebben de plicht hun minderjarige kinderen te verzorgen en op te voeden. In art. 1:247 lid 2 BW wordt deze plicht als volgt omschreven: *'Onder opvoeding en verzorging worden mede verstaan de zorg en de verantwoordelijkheid voor het geestelijk en lichamelijk welzijn en de veiligheid van het kind alsmede het bevorderen van de ontwikkeling van zijn persoonlijkheid. In de verzorging en opvoeding van het kind passen de ouders geen geestelijk of lichamelijk geweld of enige andere vernederende behandeling toe'*.

Naast de nationaal geldende rechten en plichten, is er ook internationaal privaatrecht dat in internationale verdragen is geregeld. Een voorbeeld van een internationaal verdrag is het Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens en de fundamentele vrijheden (EVRM). Burgers kunnen zich hierop beroepen voor de nationale rechter (de Blois, 2010). Een voorbeeld van een bepaling uit het EVRM welke betrekking heeft op ouders en kind, is artikel 8 EVRM: Recht op eerbiediging van privéleven, familie- en gezinsleven. In lid 2 van dit recht wordt benoemd dat hierbij geen inmenging van openbaar gezag is toegestaan behalve wanneer er daarvoor aan in de wet vastgelegde uitzonderingen wordt voldaan en inmenging bijvoorbeeld nodig is in het belang van de nationale veiligheid.

Behalve de voor een ieder geldende rechten, zijn er voor kinderen ook specifieke rechten. In Nederland is er sprake van ‘Jeugdrecht’. Dit jeugdrecht omvat alle wettelijke bepalingen met betrekking tot minderjarigen, de juridische relatie met hun ouders en hun bijzondere positie in de maatschappij. Deze bepalingen zijn gericht op optimale ontplooiingskansen voor de jongeren en hun bescherming (van der Linden et al., 2009).

Niet alleen kinderen in Nederland, maar ieder kind, waar ook ter wereld, heeft rechten. Deze rechten zijn, naast algemene verdragen, tevens vastgelegd in een speciaal op kinderen gericht verdrag: het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) (de Graaf, Mak & van Wijk, 2008). Op 20 november 1989 werd het IVRK door de Algemene vergadering van de Verenigde Naties aangenomen. Vanaf de totstandkoming van het IVRK, wordt artikel 3 beschouwd als leidend beginsel. In deze bepaling is het kernaspect van het IVRK neergelegd: Elke overheidsbeslissing die wordt genomen, moet zijn gestoeld op het belang van het kind (Mijnarends, 2011). Per 1 januari 2012 zijn 193 landen partij bij het verdrag. Hierdoor is het IVRK het meest geratificeerde internationale mensenrechtenverdrag en daarmee het meest breed geaccepteerde mensenrechteninstrument ter wereld. Alleen de Verenigde Staten en Somalië hebben het IVRK alleen getekend, maar nog niet geratificeerd. De republiek Zuid-Sudan heeft het Verdrag nog niet getekend. In Nederland is het verdrag op 8 maart 1995 in werking getreden (Blaak, Bruning, Eijgenraam, Kaandorp & Meuwese, 2012).

Wat als opvoeden niet lukt?

Wanneer ouders niet in staat blijken de verzorging en opvoeding van hun kinderen, zoals bepaald in art. 1:247 BW, uit te voeren is het mogelijk dat de overheid ingrijpt. In Nederland is de overheid terughoudend in zijn optreden maar bestaat er wel een heldere grondslag voor ingrijpen in de opvoeding wanneer het ernstig mis dreigt te gaan (Weijers, 2012).

Pas sinds het eind van de negentiende eeuw kreeg het kind in Nederland enige wettelijke bescherming. Deze bescherming werd gerealiseerd door de invoering van het ‘kinderwetje’ van Van Houten (Vlaardingerbroek, 2011). In 1901 werden drie Kinderwetten door de Tweede Kamer aanvaard, maar deze traden pas in 1905 in werking. De Kinderwetten bestonden uit de ‘burgerlijke kindernet’, de ‘strafrechtelijke kindernet’ en de ‘kinderbeginselenwet’. De burgerlijke kindernet

regelde het wettelijk gezag van ouders over hun kinderen en pupillen (Weijers, 2004a).

Deze kinderwetten hielden een ingrijpende wijzing van het BW in. Tot de komst van de kinderwetten was er sprake van een onaantastbare vaderlijke macht. In 1901 werd ‘vaderlijke’ macht ‘ouderlijke’ macht en bovendien kon dit gezag worden aangetast door ontheffing en ontzetting (van der Linden et al., 2009). Deze maatregelen, thans geregeld in boek 1, artikelen 266-278 BW, maken het mogelijk om kinderen aan het gezag van een ouder te onttrekken (Verberk & Fuhler, 2006). Dit ingrijpen is mogelijk wanneer het kind zodanig opgroeit dat het ‘met zedelijke of lichamelijke ondergang’ wordt bedreigd (Weijers, 2004a). Het BW gaf en geeft aan, dat van overheidswege maatregelen mogelijk zijn tegen de ouders als het gezag niet (meer) op de juiste wijze wordt uitgeoefend (van der Linden et al., 2009).

Wat is een ‘Ondertoezichtstelling’ en wat is de ‘Uithuisplaatsing’?

Hoewel de ontheffing en ontzetting doeltreffende middelen waren om in uiterste noodgevallen in het gezag in te grijpen en tot een UHP te komen, werd toch de behoefte gevoeld aan een minder ingrijpende, preventieve maatregel. In 1921 werd de OTS in het BW opgenomen. Hierbij moest met hulpverlening in het gezin getracht worden om escalatie van gezins- en opvoedingsproblemen te voorkomen (van der Linden et al., 2009). Bij een OTS wordt het kind niet aan het ouderlijk gezag onttrokken, maar wordt de uitoefening van het gezag beperkt. Het doel van een OTS is echter niet het beperken van het ouderlijk gezag, maar het wegnemen van de ‘ernstige bedreiging’ (van der Linden et al., 2009). Ouders krijgen een gezinsvoogd toegewezen. Deze gezinsvoogd ondersteunt de ouders, maar de ouders blijven zelf verantwoordelijk voor hun kinderen. Ouders zijn wel verplicht zich aan de aanwijzingen van de gezinsvoogd te houden (Bartelink, 2011; Verberk & Fuhler, 2006).

De OTS is geregeld in art. 1:254 BW: *‘Indien een minderjarige zodanig opgroeit, dat zijn zedelijke of geestelijke belangen of zijn gezondheid ernstig worden bedreigd, en andere middelen ter afwending van deze bedreiging hebben gefaald of, naar is te voorzien, zullen falen, kan de kinderrechter hem onder toezicht stellen (...)’*. Hoewel er in de wet geen nadere invulling gegeven is aan het begrip ‘ernstige bedreiging’, wordt op grond van de praktijk en de jurisprudentie gedacht aan oudergebonden factoren, kindgebonden factoren en een combinatie van ouder- en kindgebonden factoren (van der Linden et al., 2009).

Hoewel onder toezicht gestelde kinderen in principe zoveel als mogelijk in het eigen gezin blijven, zijn er mogelijkheden om minderjarige kinderen uit huis te plaatsen (van der Linden et al., 2009). Een belangrijk doel van de UHP is het waarborgen van de veiligheid van het kind (Bartelink, 2011). De maatregel UHP is geregeld in art. 1:261 BW: *‘Indien dit noodzakelijk is in het belang van de verzorging en opvoeding van de minderjarige of tot onderzoek van diens geestelijke of lichamelijke gesteldheid, kan de kinderrechtster (...) op haar verzoek machtigen de minderjarige gedurende dag en nacht uit huis te plaatsen. De machtiging kan eveneens worden verleend op verzoek van de raad voor de kindbescherming of van het openbaar ministerie’*. Het kind verblijft tijdens de UHP ergens anders dan in zijn eigen gezin.

Hoewel het kind tijdens de UHP elders verblijft, blijft de taak van de gezinsvoogd bestaan. Betrokkenheid bij de hulpverlening in de instelling of in het pleeggezin waar het kind verblijft, is belangrijk. Ook zal de gezinsvoogd tijdens deze periode zo veel mogelijk contact met het kind en het gezin moeten onderhouden om de eenheid in het gezin optimaal te bewaren. Onderlinge contacten tussen de jongeren en zijn ouders zijn hierbij ook belangrijke middelen (van der Linden et al., 2009).

Wanneer een OTS of UHP uitgesproken wordt en dus door de overheid ingegrepen wordt, wordt er gesproken van justitiële jeugdbescherming. Justitiële jeugdbescherming betreft een vorm van hulpverlening aan minderjarigen die berust op een rechterlijke uitspraak, gegeven krachtens de bepalingen van de kindwetten. Hierbij is sprake van door de kinderrechtster opgelegde, gedwongen jeugdhulpverlening (van der Linden et al., 2009). Er kan echter pas met dwang in de opvoedingssituatie worden ingegrepen als de gezondheid of de ontwikkeling van het kind ernstig wordt bedreigd (Weijers, 2012), ofwel wanneer vaststaat dat hulpverlening op vrijwillige basis onvoldoende waarborgen biedt dat aan problemen het hoofd geboden wordt (van der Linden et al., 2009). In het IVRK artikel 3 wordt uitdrukkelijk aangegeven dat bij alle maatregelen aangaande het kind, het belang van dat kind voorop staat: *‘Het belang van het kind moet voorop staan bij alle maatregelen die kinderen aangaan. De overheid moet het welzijn van alle kinderen bevorderen en houdt toezicht op alle voorzieningen voor de zorg en bescherming van kinderen’*.

Procedures rondom de Ondertoezichtstelling en Uithuisplaatsing

In 1995 werd de OTS-wetgeving gewijzigd. Vóór 1995 besliste de rechter niet alleen over het opleggen van de OTS, maar was hij bovendien verantwoordelijk voor de uitvoering ervan. Vanaf 1995 beperkt de rol van de rechter zich tot de rechtsprekende taak en is de gezinsvoogd verantwoordelijk voor de uitvoering van de OTS. Concreet houdt dit in dat de kinderrechter niet langer ambtshalve kan beslissen over het opleggen, verlengen of beëindigen van een OTS of het vervangen van een gezinsvoogd, maar hierover enkel op verzoek beslissingen neemt (Verberk & Fuhler, 2006; Vlaardingerbroek, 2011). Om tot een OTS te komen, onderzoekt de Raad voor de Kinderbescherming (RvdK) de noodzaak daartoe. Wanneer de noodzaak blijkt, verzoekt de RvdK de kinderrechter een OTS op te leggen (Vlaardingerbroek, 2011). Verzoeken kunnen tevens gedaan worden door minderjarigen van twaalf jaar en ouder of een van de ouders, de pleeg- of de stiefouders (van der Linden et al., 2009; Vlaardingerbroek, 2011).

Een verzoek tot machtiging UHP kan worden ingediend door de RvdK, de gezinsvoogdijinstelling of het OM (van der Linden et al., 2009; De Savornin Lohman, Bruning, Goderie, Nieborg & Steketee, 2000). Meer dan de helft van alle onder toezicht gestelde minderjarigen is ook uit huis geplaatst. Tijdens de OTS zijn er verschillende mogelijkheden om tot een UHP te komen. Allereerst kan in het kader van de gezinsvoogdijuitvoering besloten worden dat het in het belang van de verzorging of opvoeding van de jeugdige is, om de jeugdige elders te plaatsen. Daarnaast kan besloten worden dat een onderzoek dient te worden verricht naar de geestelijke of lichamelijke gesteldheid van de jongere. Dan wordt het kind elders ter observatie geplaatst. In geval van deze genoemde mogelijkheden is een machtiging van de rechter noodzakelijk. Tevens is er de mogelijkheid om het kind vrijwillig uit huis te plaatsen, bijvoorbeeld bij familieleden of op kamers, wanneer de gezinsvoogd hier geen bezwaar tegen heeft. Ook wanneer er sprake is van ernstige gedragsproblematiek bij de jongere, is een UHP mogelijk. Op zo'n moment is een plaatsing in een gesloten inrichting mogelijk. Dit moet dan wel uitdrukkelijk vermeld staan in de machtiging van de kinderrechter (van der Linden et al., 2009). Wanneer een gesloten plaatsing verzocht wordt, krijgt de minderjarige een raadsman toegewezen. Een minderjarige kan pas vanaf de leeftijd van 12 jaar in een gesloten inrichting worden geplaatst (de Savornin Lohman et al., 2000).

Anders dan bij de eerder genoemde ontheffing en ontzetting, is aan de OTS en de UHP een termijn verbonden. De kinderrechter kan deze maatregelen hooguit voor de duur van een jaar opleggen (Verberk & Fuhler, 2006). Wel is telkens verlenging met dezelfde termijn mogelijk. Deze verlenging is mogelijk op verzoek van de gezinsvoogd of de RvdK (van der Linden et al., 2009; Savornin Lohman et al., 2000). Beëindiging van de OTS en/of UHP tijdens de looptijd van de machtiging is mogelijk om allerlei redenen. Er zijn echter ook bepalingen op grond waarvan de OTS en/of UHP uiteindelijk kan uitlopen op ontheffing of ontzetting (van der Linden et al., 2009).

Ouders op de zitting

Wanneer de RvdK na onderzoek van mening is dat een OTS noodzakelijk is en hiertoe een verzoek doet bij de rechtbank, komt er een bericht van de rechtbank dat de betrokken ouders en hun kinderen (twaalf jaar en ouder) ter zitting kunnen verschijnen alwaar zij gehoord zullen worden door de rechter. De kinderrechter behandelt het verzoek tot OTS in een of meer zittingen achter gesloten deuren. Hiertoe worden opgeroepen: de verzoeker, ouders, pleegouders, RvdK, het betrokken Bureau Jeugdzorg en eventueel de jongere zelf (van der Linden et al., 2009). Ouders en kinderen worden tijdens de zitting in de gelegenheid gesteld hun mening kenbaar te maken bij de kinderrechter (Schuytvlot, 1999). De kinderrechter moet kinderen van 12 jaar en ouder in de gelegenheid stellen te worden gehoord en kan kinderen van onder de 12 de gelegenheid hiertoe bieden (van der Linden et al., 2009; Schuytvlot, 1999). Hoewel hoger beroep tegen de beschikking mogelijk is, heeft de uitspraak van de rechter onmiddellijk rechtskracht (van der Linden et al., 2009). Dit betekent dat een eventueel uitgesproken OTS onmiddellijk van kracht is.

Uit onderzoek van Schuytvlot (1999) blijkt dat ouders en kinderen weinig weten over kinderbescherming. Wanneer ouders rechtstreeks met de kinderbescherming geconfronteerd worden, staan zij opeens tegenover voor hen onbekende functionarissen en juridische regels. Ook volgens Clemens Schröner, Rijksen en Stolp (1971) hebben ouders een weinig concrete voorstelling van zaken voordat zij naar de zitting gaan. Om te kunnen participeren tijdens een zitting, is het belangrijk dat ouders weten wat zij kunnen verwachten van een zitting, dat zij worden geholpen om te begrijpen wat er gebeurt tijdens de zitting en dat zij begrijpen wat de bedoeling is van de zitting (Rap & Weijers, 2011). Volgens Clemens Schröner (1971) gaan ouders de zitting met hoge verwachtingen tegemoet: zij gaan er van uit dat de

kinderrechter hen vragen stelt, met hen van gedachten wisselt en begrip toont.

Anderzijds vrezen zij dat het gaat om een onpersoonlijk ambtelijk contact.

Hoewel ouders voorafgaand aan de zitting een weinig concrete voorstelling van zaken hebben, blijkt uit het onderzoek van Schuytvlot (1999) dat het merendeel van de ouders aangeeft wel tevreden te zijn over het gesprek bij de kinderrechter. Het is voor hen vooral erg belangrijk dat er naar hen geluisterd wordt. Hierbij zorgt een onpersoonlijke sfeer en het formele karakter van de rechtbank voor het gevoel dat er niet naar hen geluisterd wordt. Schuytvlot (1999) concludeert dat ouders in het onderzoek eigenlijk nauwelijks begrijpen wat een OTS nu eigenlijk betekent. Het is dan ook belangrijk dat dit helder en duidelijk aan de ouders wordt uitgelegd. Mogelijk kan een deel van deze uitleg plaatsvinden tijdens de OTS zitting. Hierbij zal de communicatie in de rechtszaal een belangrijke rol kunnen spelen.

Communicatie in de rechtszaal

Binnen de rechtbank vindt machts- en gezagsuitoefening plaats. De rechter heeft in het constitutionele raamwerk van de rechtsstaat een beslissende stem. Dit is gemakkelijk te zien wanneer gekeken wordt naar de gevolgen die een uitspraak voor betrokkenen kan hebben (Ippel en Heeger-Hertter, 2006). Wanneer er concreet gekeken wordt naar het onderwerp van dit onderzoek, heeft een uitspraak van de rechter verstreckende gevolgen voor het gezinsleven van betrokkenen. Door het uitspreken van een OTS raakt een voor het gezin onbekend persoon nauw betrokken bij het gezin. Met het uitspreken van deze maatregel worden ouders verplicht de aanwijzingen van deze persoon op te volgen.

Naar communicatie in de rechtszaal met betrekking tot de OTS-zittingen is tot op heden weinig onderzoek gedaan. Het enige bekende onderzoek is het zojuist aangehaalde gedateerde onderzoek van Clemens Schröner en collega's. dat is uitgevoerd in 1971. Zij deden onderzoek naar de persoonlijke verwachtingen en belevingen van ouders en kinderen tijdens de voorbereiding en de uitvoering van de OTS. Ook werden in dit onderzoek uitspraken gedaan over de gang van zaken in de rechtszaal. Aangegeven werd dat de kinderrechter en griffier in een toga achter een grote tafel recht tegenover ouders en eventueel kinderen zitten. In genoemd onderzoek werd niet altijd de functie en de reden van aanwezigheid van de verschillende aanwezigen aan ouders en kind meegedeeld. Enkele ouders gaven aan dat de kinderrechter veel begrip toonde en zijn best deed ouders op hun gemak te stellen.

Daar waar nog weinig onderzoek gedaan is naar de communicatie in de rechtszaal tijdens de OTS-zittingen, is al meer onderzoek gedaan naar de communicatie in de rechtszaal bij het jeugdstrafrecht. Onder andere Weijers (2004b) heeft onderzoek gedaan naar communicatie in het jeugdstrafrecht. Ook hij stelt in zijn onderzoek dat ouders en jongeren vaak niet begrijpen wat er in een rechtszaal wordt gezegd. Volgens Weijers (2004b) is het voor de communicatie op de zitting van belang dat rituelen en jargon duidelijk uitgelegd worden. Dit helpt aanwezigen om te begrijpen wat er gezegd wordt. Daarnaast komt het de communicatie ten goede wanneer de rechter een geïnteresseerde houding aanneemt en het verhaal van de betreffende persoon zelf aanhoort en niet van zijn advocaat. Hierbij zijn gespreksvaardigheden volgens Weijers (2004b) erg belangrijk. Volgens Slot (als in van Rooijen, 2005) communiceren rechters echter nog lang niet altijd even helder naar ouders. Rechters geven in vage termen aan waarom een OTS wordt uitgesproken waardoor het voor ouders onvoldoende duidelijk wordt hoe zij van een OTS af kunnen komen.

Ippel en Heeger-Hertter (2006) stellen dat tegenwoordig, naast juridische vaardigheid en vakmanschap, steeds meer van rechters wordt gevraagd dat zij op contactueel en communicatief niveau goed presteren. Volgens Ippel en Heeger-Hertter (2006) lijken de eisen aan de huidige generatie rechters op communicatief gebied hoger te zijn dan enkele decennia terug. Naast het belang van kundigheid op communicatief gebied is het van belang dat alle partijen in de gelegenheid zijn hun standpunten en overwegingen te presenteren. Partijen, en dus ook ouders, moeten kritisch op de stellingen van de tegenpartij kunnen reageren. Dit wordt het principe van 'hoor en wederhoor' genoemd, een beginsel dat al vanouds in het recht is verankerd (Blois, 2010; Ippel en Heeger-Hertter, 2006). Behalve dit in het Nederlands recht verankerde beginsel, kan dit ook gezien worden in de notie 'eerlijke behandeling' in artikel 6 EVRM (Blois, 2010). In dit artikel staan de voorwaarden voor een eerlijke behandeling beschreven.

Ippel en Heeger-Hertter (2006) stellen dat de alledaagse communicatie binnen de rechtspraak geen 'gewoon-spraak' is zoals we die kennen van dagelijkse conversaties. Zij stellen dat dit soort communicatie getypeerd dient te worden als 'institutionele communicatie': communicatie die in de institutionele context van de rechtbank plaatsvindt. Doornbos (2006, als in Ippel en Heeger-Hertter, 2006) typeert deze vorm van communicatie als een vorm van interactie in een institutionele en

Communicatie en Participatie tijdens de zitting

veelal bureaucratische context. Deze interactie verloopt volgens Doornbos volgens vaste patronen en procedures. Institutionele communicatie vindt plaats op plaatsen waar professionals in contact komen met cliënten. Deze cliënten zijn veelal leken wat zorgt voor een ongelijke verdeling van macht, kennis en gelegenheid tot spreken.

Volgens Ippel en Heeger-Hertter (2006) is institutionele communicatie gericht op een aantal doeleinden. Een voorbeeld hiervan is burgers laten gehoorzamen aan de beslissing die over hen genomen wordt. Om met zo een beslissing vrede te kunnen hebben, dient een beslissingsprocedure volgens Barendrecht en Klijn (2004) op een bepaalde manier te verlopen. Volgens Barendrecht en Klijn (2004) zijn hier vier onderdelen voor nodig: gehoord worden en deel kunnen nemen aan de discussie en het doen van het eigen verhaal; vertrouwen hebben in de persoon van de rechter als neutrale partij die hun probleem waardeert en belangrijk vindt en werkelijk probeert een oplossing te vinden die goed voor hen is; respect ervaren in het interpersoonlijke verkeer en als laatste een neutrale toepassing van geldende regels en het ontbreken van een vooroordeel. Barendrecht en Klijn (2004) benoemen daarbij het belang van participatie tijdens het proces om de uiteindelijke beslissing te kunnen accepteren. Op basis hiervan kan worden verwacht dat ouders beter in staat zijn een eventuele OTS te accepteren wanneer zij tijdens de zitting meer kunnen participeren. De acceptatie van een uitspraak heeft mogelijk invloed op het verloop van de OTS en de samenwerking met de gezinsvoogd. Volgens Nieuwhof en Mohamoud (2000) is effectieve communicatie een voorwaarde voor participatie.

Participatie tijdens de zitting

Van Hart (1992) noemt participatie als fundamenteel recht van burgers. Participatie wordt daarbij breed gedefinieerd als het hebben van een mening en deze mening hoorbaar kunnen maken. In onderzoek van Van der Gaag, Gilsing en Mak (2013) wordt een participatie ladder genoemd. Deze ladder bestaat uit 5 'trede' waarop diverse stappen van participatie beschreven worden en waarin sprake is van een toenemende autonomie. Bij de eerste trede wordt een betrokkene alleen nog geïnformeerd over belangrijke zaken. Op de tweede trede wordt de betrokkene geraadpleegd. De betrokkene heeft hier echter geen invloed op wat er met de informatie gedaan wordt. Bij de derde trede wordt de dialoog met de betrokkene aangeaan. Vanaf hier is er daadwerkelijk sprake van tweerichtingsverkeer. Deze trede kan leiden tot invloed in een proces. Vanaf de vierde trede is er daadwerkelijk sprake van inspraak. Betrokkenen worden hier gestimuleerd om inspraak te hebben

bij besluitvorming en beslissingen. De laatste trede is die van eigen initiatief. Hierbij is sprake van veel autonomie en geven van ongevraagd advies. In huidig onderzoek wordt verwacht participatie te zien tot in de derde trede van deze ladder omdat rechters mogelijk wel in dialoog gaan met ouders, maar zij ouders geen invloed in de besluitvorming geven.

2. Onderzoeksvraag en deelvragen

Huidig onderzoek richt zich op zittingen waarin de vraag om een eerste OTS wordt behandeld of waarbij gevraagd wordt om een verlenging van een lopende OTS. Getracht wordt om kennis en inzicht te verwerven met betrekking tot de communicatie tussen de rechter en de ouders en de participatie van ouders in de rechtszaal. Daarnaast wordt getracht om op basis van onderzoeksresultaten aanbevelingen te doen aan de rechtbank, welke mogelijk de communicatie tussen de rechter en de ouders en de participatie van ouders bevorderen. Het onderzoek zal uitgevoerd worden in de rechtbank van Den Bosch. De hoofdvraag die met huidig onderzoek getracht wordt te beantwoorden is: *In hoeverre verloopt de communicatie tussen de rechter en ouders op dusdanige wijze dat het voor ouders mogelijk is om te participeren tijdens de OTS-zitting bij de rechtbank?* Om antwoord te kunnen geven op deze vraag zijn de volgende deelvragen opgesteld:

In hoeverre communiceert de rechter met de ouders? Onder communicatie wordt de interactie tussen personen verstaan. Hierbij wordt onder meer gelet op de uitleg van de procedure, het gebruik van vakjargon, de vraagstelling aan ouders, toetsing van het begrip van ouders door de rechter en de motivatie door de rechter van zijn of haar beslissing.

In hoeverre biedt de rechter de mogelijkheid aan ouders om actief te participeren tijdens de OTS-zitting? Onder actieve participatie wordt verstaan: het hebben van een mening of standpunt en deze kenbaar kunnen maken. Gelet zal worden op de mogelijkheid die ouders krijgen om te spreken, of de rechter een rechtstreekse dialoog aangaat, in hoeverre ouder de mogelijkheid krijgen om vragen te stellen of zelf iets in te brengen, de vraagstelling van de rechter aan de ouders en de volgorde van procesparticipatie

3. Methode

Het onderzoek is onderdeel van een groter onderzoek naar ouderparticipatie tijdens de zittingen met betrekking tot een kindbeschermingsmaatregel. Voor het

overkoepelend onderzoek worden verschillende rechtbanken in Nederland betrokken. Dit deelonderzoek vindt plaats in de rechtbank van Den Bosch.

Onderzoeksopzet

Om het onderzoek uit te kunnen voeren is, door de begeleider van dit deelonderzoek, toestemming gevraagd aan de Raad voor de Rechtspraak. Na toestemming en akkoord voor deelname vanuit de rechtbank in Den Bosch is door de onderzoekers contact opgenomen met de contactpersoon van de rechtbank. Onderzoekers zijn vervolgens voor een kennismaking naar de rechtbank toe gegaan. Aldaar is een extra toelichting gegeven op het onderzoek. Onderzoekers hebben hier ook een geheimhoudingsverklaring ondertekend. De contactpersoon, een kinderrechter, heeft haar collega's ingelicht over het onderzoek en onze aanwezigheid in de rechtbank. De rechtbank heeft besloten dat ouders ter zitting geïnformeerd worden over onze aanwezigheid. Zij krijgen uitleg over wat wij doen en waarom wij aanwezig zijn bij de zitting. Vervolgens mogen ouders zelf beslissen of zij ons al dan niet toe willen laten in de zaal. Om hierbij geen onnodige druk bij de ouders te leggen, wachten de onderzoekers buiten de zaal op akkoord van de ouders.

Onderzoekstype

Huidig onderzoek is kwalitatief van aard daar het zich richt op het verkennen en beschrijven van een specifieke situatie. Dit wordt ook wel exploratief en beschrijvend onderzoek genoemd (Robson, 2002). Het onderzoek richt zich op het verkrijgen van nieuwe inzichten en onderzoekt wat er gebeurt in een situatie; de OTS-zittingen. Om uitspraken te kunnen doen over het genoemde onderwerp, wordt een aantal *cases* bekeken in hun context, namelijk de rechtszaal. Daardoor is er sprake van een *casestudy* (Robson, 2002).

Dataverzameling en analyse

De dataverzameling voor huidig onderzoek geschiedt op kwalitatieve wijze (Robson, 2002) aan de hand van observaties in de rechtszaal tijdens de OTS-zittingen, waarna een interpretatie gegeven wordt aan de verkregen informatie. Hiertoe is voorafgaand aan het onderzoek een observatielijst (zie bijlage 1) opgesteld welke gebruikt wordt bij alle participerende rechtbanken van het overkoepelend onderzoek. Enkele onderdelen zullen op kwantitatieve wijze verwerkt worden.

Door middel van observaties is getracht het gedrag van de rechter en ouders in de rechtszaal in kaart te brengen. De observatielijst bestaat uit meerdere onderdelen welke weer onderverdeeld zijn in sub-onderdelen. Er wordt onder andere gekeken

naar de uitleg door de rechter, de communicatie door de rechter, de inhoudsbespreking met ouders (en daarmee de communicatie met ouders), aanwezigen, volgorde van participatie en de uitspraak. Ook is er ruimte om een eventueel kindverhoor te observeren. Alle verkregen data wordt anoniem verwerkt. Op geen enkel observatieformulier wordt de naam van de rechter, ouders, of kind vermeld. De observaties zullen door een tweetal onderzoekers worden uitgevoerd in de periode februari-april 2013. De informatie wordt per onderzoeksvraag verzameld en geanalyseerd om hier een uitspraak over te doen.

Onderzoeksgroep

De selecte steekproef van dit onderzoek bestaat uit kinderrechters die tijdens de onderzoeksperiode werkzaam en ingeroosterd zijn en 39 ouders of ouderparen die zijn opgeroepen om een OTS-zitting in de rechtbank van Den Bosch bij te wonen. Het betreft een selecte steekproef daar het gaat om een specifieke groep mensen die buiten toeval om geselecteerd zijn om deel te nemen (Baarda, de Goede en Kalmijn, 2007). Dit is buiten toeval daar de onderzoekers op specifieke dagen aanwezig waren voor observaties en ouders benaderd zijn om hen toestemming te vragen.

Validiteit en betrouwbaarheid

De validiteit van een kwalitatief onderzoek is van meerdere factoren afhankelijk. 'Reactiviteit' van de omgeving kan hier een voorbeeld van zijn. Door de aanwezigheid van onderzoekers kunnen participanten van een onderzoek zich bijvoorbeeld anders dan normaal gedragen (Robson, 2002). In huidig onderzoek kan het daarom zijn dat rechters zich anders gedragen tijdens een OTS-zitting dan dat zij zullen doen wanneer er geen observanten in de zaal zitten. Om dit risico tot een minimum te beperken hebben de rechters voorafgaand aan het onderzoek geen inzicht in de observatielijst gekregen. Daarnaast is er ook aan de kant van de onderzoeker sprake van invloed op de validiteit van een onderzoek. Deze 'researcher-bias' bestaat uit wat de onderzoeker in een situatie meebrengt, zoals aannames en vooroordelen wat invloed kan hebben op het analyseren van data (Robson, 2002). In huidig onderzoek heeft de onderzoeker geen specifiek belang bij uitkomsten waardoor deze bedreiging voor de validiteit zoveel mogelijk beperkt wordt.

De betrouwbaarheid van kwalitatief onderzoek wordt geassocieerd met het gebruik van gestandaardiseerde meetinstrumenten en het gebruik van observaties (Robson, 2002). In huidig onderzoek wordt gebruik gemaakt van een gestandaardiseerd observatieformulier waarmee de betrouwbaarheid wordt vergroot.

Interbeoordelaarsbetrouwbaarheid

Door het gebruik van twee observatoren kan ook de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid worden berekend. Deze vorm van betrouwbaarheid kijkt naar de mate van overeenkomst tussen de observaties van de verschillende beoordelaars (Robson, 2002). De interbeoordelaarsbetrouwbaarheid is berekend op basis van de 20 eerst bijgewoonde zittingen en wordt beoordeeld aan de hand van de Cohen's Kappa. De betrouwbaarheid is voldoende wanneer de Cohen's Kappa boven de 0.400 komt. De Cohen's Kappa op de verschillende onderdelen van de observatielijst tussen beide onderzoekers ligt tussen de 0.600 en 0.931. Hierdoor ligt de betrouwbaarheid tussen 'goed' en 'excellent' (Robson, 2002).

4. Resultaten

Om een beeld te kunnen geven van de context waarin de data voor huidig onderzoek is verkregen, zal eerst een beschrijving worden gegeven van de procedure in aanloop tot de zitting waarin een kindbeschermingszaak wordt behandeld. Vervolgens wordt een korte beschrijving gegeven van de situatie in de rechtbank van Den Bosch gevolgd door een korte beschrijving van de bijgewoonde zittingen. Dan wordt ingegaan op de communicatie van de rechter met de ouders waarna als laatste wordt besproken in hoeverre de rechter ouders de mogelijkheid biedt om actief te participeren.

Procedure

Uit korte gesprekken met een tweetal rechters van de rechtbank in Den Bosch blijkt dat er twee mogelijkheden zijn om ter zitting te worden opgeroepen. In verreweg de meeste gevallen krijgen ouders een brief (zie bijlage 2) thuis gestuurd. Ouders worden met deze brief op de hoogte gesteld van het plaatsvinden van de zitting, het onderwerp, de plaats en de datum van de zitting en worden uitgenodigd om ter zitting te verschijnen. Zij worden niet op de hoogte gesteld van de mogelijkheid een advocaat mee te brengen. De tweede mogelijkheid opgeroepen te worden is via een oproep in de krant. Dit gebeurt wanneer er bij de rechtbank geen adres van ouders bekend is.

Als ouders op de rechtbank verschijnen, moeten zij allereerst langs de beveiliging. Hier moeten zij hun tas ter controle afstaan wanneer zij deze bij zich hebben en zij moeten zelf door detectiepoortjes. Daarna kunnen ouders doorlopen naar de portier. De portier vertelt hen in welke zaal hun zitting plaats vindt. De OTS-

zittingen in Den Bosch, die behandeld worden door 18 verschillende familie- en jeugdrechters, vinden plaats op de begane grond van de rechtbank. De zaal waar de zittingen plaatsvinden, bevindt zich direct achter de portier. Wanneer ouders in de wachtruimte plaatsnemen, komt de bode na enige tijd controleren wie zij zijn en voor welke zitting zij komen. De bode geeft vervolgens aan de rechter door wie aanwezig is. Belanghebbenden voor een zitting worden door de bode binnen geroepen. Wanneer een kindverhoor plaatsvindt, dan is dit vooraf aan de zitting. Het kind wordt dan alleen naar binnen geroepen. Kinderen zijn bij de rechtbank in Den Bosch niet aanwezig bij de rest van de zitting. In sommige gevallen worden zij bij de beslissing wel naar binnen geroepen. Tijdens de zitting worden zij geacht in de wachtruimte te wachten.

De wachtruimte bestaat uit een kale ruimte waar enkele bankjes zijn neergezet. Deze ruimte is niet gescheiden van de open hal. In deze wachtruimte staan ook de toga's die advocaten hier kunnen pakken. Aan de uiteinden van deze hal staan automaten waar ouders koffie of thee kunnen nemen. Dit wordt hen niet altijd medegedeeld. Voor wachtende kinderen is geen speciale plaats waar voor hen iets te doen is. Wanneer niemand voor hen meegekomen is, wachten zij alleen op de gang als hun ouders gehoord worden.

Aan het begin van de zitting m.b.t. een eerste OTS-verzoek, hanteren rechters een vaste volgorde van spreken. De rechter geeft eerst het woord aan de verzoekende partij (RvdK). Daarna krijgen ouders de mogelijkheid om te reageren. Vervolgens vindt een dialoog plaats tussen de verschillende aanwezigen. Voordat de rechter uitspraak doet krijgen ouders het laatste woord. De rechter vraagt dan of zij nog iets toe te voegen hebben. Deze vaste volgorde wordt minder terug gezien bij de verlengverzoeken. Soms begint de rechter met het horen van de ouders, andere keren krijgt eerst de verzoekende partij het woord. Wel wordt ouders als laatst gevraagd of zij iets toe te voegen hebben. Gezien wordt dat een zitting uit drie fases bestaat: de opening met uitleg, de inhoudelijke behandeling en de uitspraak.

Geobserveerde zittingen

Bij de rechtbank in Den Bosch zijn per dag één of twee zittingen waarin meerdere zaken worden behandeld. In huidig onderzoek wordt in plaats van het woord 'zaak' het woord 'zitting' gebruikt. In belang van dit onderzoek zijn 39 zittingen geobserveerd waarbij ouders aanwezig zijn geweest en toestemming hebben gegeven aan onderzoekers om aanwezig te zijn. Niet bij alle zittingen waren beide

Communicatie en Participatie tijdens de zitting

ouders aanwezig (zie tabel 1). Hoewel ouders in 64% van de zittingen beiden aanwezig zijn, valt het op dat hetzelfde percentage ouders niet meer samen zijn (zie tabel 2).

Tabel 1 *Aanwezigheid ouders tijdens de zitting.*

Aanwezigheid	Frequentie	Percentage
Beide ouders	25	64%
Alleen moeder	8	21%
Alleen vader	6	15%
Totaal	39	100%

Tabel 2 *Burgerlijke staat ouders*

Burgerlijke staat	Frequentie	Percentage
Getrouwd / Samen	7	18%
Gescheiden / Niet samen	25	64%
Anders / Onbekend	7	18%
Totaal	39	100%

Bijgewoonde zittingen betreffen eerste OTS-verzoeken, OTS-verlengingsverzoeken beiden mogelijk in combinatie met een machtiging UHP (MUHP (zie tabel 3)). Deze verzoeken kunnen voorafgegaan zijn door een Voorlopige OTS (VOTS). In totaal zijn negen rechters geobserveerd, waarbij sommige rechters meer zaken behandeld hebben dan anderen. Vanwege de diversiteit in het aantal zittingen per rechter (zie bijlage 4) en het soort zaken, worden uitspraken gedaan over het totaal van observaties.

Tabel 3 *Soorten en aantallen bijgewoonde zittingen*

Soort zitting	Frequentie	percentage
Eerste OTS (zonder VOTS) zonder MUHP	13	33,3%
Eerste OTS i.c.m. MUHP voorafgaand door VOTS	2	5,1%
Eerste OTS i.c.m. MUHP zonder VOTS	4	10,3%
Verlenging OTS met MUHP	12	30,8%
Verlenging OTS zonder MUHP	8	20,5%

De communicatie van de rechter met de ouders

Aan de hand van observaties is bekeken in hoeverre de rechter communiceert met ouders. Hierbij is onder meer gekeken naar de uitleg van de procedure, het gebruik van vakjargon, de vraagstelling aan ouders, toetsing van het begrip van

Communicatie en Participatie tijdens de zitting

ouders door de rechter, de motivering door de rechter van zijn uitspraak en of er doelen of voorwaarden zijn gegeven om de OTS en/of UHP te beëindigen.

Met betrekking tot de eerste fase van de zitting, de uitleg van de procedure, is gezien dat de mate van uitleg verschilt per element (zie tabel 4). Bij 25 van de 39 zittingen zijn ouders welkom geheten door de rechter. Bij vijf zittingen is dit gedeeltelijk gedaan. Het gedeeltelijk welkom heten bestaat bijvoorbeeld uit het vaststellen van de aanwezigen zonder dat hierbij een andere vorm van welkom heten wordt gebruikt. Opvallend is dat maar bij acht van de zittingen alle aanwezigen zijn voorgesteld. Bij 18 zittingen is een gedeelte van de aanwezigen voorgesteld. Over het algemeen zijn dit de medewerkers van de RvdK en BJZ. In lijn hiermee is gezien dat in 28 zittingen geen toelichting over de rol of functie van de aanwezigen gegeven wordt. Gedeeltelijke toelichting is in zeven zittingen gegeven. Er wordt dan óf uitgelegd wat de medewerkers van de RvdK en/of BJZ doen, óf uitgelegd wat de rechter en de griffier doen. Rechters in de rechtbank in Den Bosch zijn vrij consequent in het geven van uitleg over de reden of het onderwerp van de zitting. Hoewel dit erg kort benoemd wordt ('*Vandaag bespreken we het verzoek om OTS van ...*'), is bij 32 zittingen een volledige uitleg gegeven. Nog consequenter zijn rechters op het gebied van de uitleg van de aanwezigheid van ouders. In geen enkele zitting is de aanwezigheid van ouders volledig uitgelegd.

Tabel 4 *Uitleg procedure*

	Ja	Nee	Gedeeltelijk	Onbekend	Totaal
Welkom heten	25 (64,1%)	4 (10,26%)	5 (12,82%)	5 (12,82%)	39 (100%)
Voorstellen aanwezigen	8 (20,51%)	9 (23,08%)	18 (46,15%)	4 (10,26%)	39 (100%)
Toelichting rol/functie	1 (2,56%)	28 (71,80%)	7 (17,95%)	3 (7,69%)	39 (100%)
Uitleg reden/onderwerp	32 (82,05%)	3 (7,69%)	4 (10,26%)	0	39 (100%)
Uitleg aanwezigheid ouders	0	37 (94,87%)	2 (5,13%)	0	39 (100%)

Tijdens de zittingen is niet tot nauwelijks jargon (0-3 keer) gebruikt.

Gedurende de observatieperiode in twee zittingen aangekruist dat er veel jargon (>3 keer) gebruikt is. Termen die dan gebruikt worden zijn bijvoorbeeld 'gemoedstoestand', 'uitvoerbaar bij voorraad' 'beschikking', 'bekrachtigd door' en 'conform hetgeen door de rechtbank is vastgesteld'. Ook afkortingen worden niet tot

nauwelijks gebruikt. Wel is zo nu en dan gebruik gemaakt van verduidelijking. Dit gebeurt meer dan verwacht in vergelijking met het gebruikte jargon.

Opvallend is dat rechters nauwelijks het begrip van ouders toetsen op een manier die voor onderzoekers waarneembaar is. Woordelijke toetsing is bij vier zittingen volledig gebeurd (*'Begrijpt u wat er gezegd is?'*) en bij vier zittingen gedeeltelijk (Aankijken, stilte laten vallen en *'Ja?'* vragen). Bij 31 zittingen is het begrip niet getoetst.

Rechters stellen ouders altijd vragen (zie tabel 5). In een aantal gevallen alleen gesloten, in een aantal gevallen alleen open maar in de meeste gevallen zowel gesloten als open. De hoeveelheid gestelde vragen varieert tussen 'een beetje', 'gemiddeld' en 'veel'. Opvallend is dat rechters meer open vragen stellen dan dat zij gesloten vragen stellen¹. Opgemerkt is dat rechters niet alleen diverse vragen stellen, maar ouders ook gemiddeld tot veel de gelegenheid geven om uit te praten. Hierbij worden ouders nauwelijks onderbroken door de rechter. In een klein deel van de zittingen zijn zij wel onderbroken, maar is dit vooral gedaan omdat de rechter verduidelijkende vragen stelde.

Tabel 5 *Vraagstelling en uit laten praten*

Soort	Niet/onbekend	Een Beetje	Gemiddeld	Veel
Gesloten vraag	6	19	10	3
Open vraag	1	13	9	16
Uit laten praten	4	6	10	19

Bij 22 zittingen motiveert de rechter geheel of gedeeltelijk zijn beslissing voor de uitspraak (*'De situatie moet verbeteren, 'Voldoende redenen uit het dossier, explosieve relatie en de invloed hiervan op de kinderen, vrijwillige hulp werd telkens afgebroken'*). Bij zeven zittingen gebeurt dit niet. Bij tien zittingen doet de rechter niet direct uitspraak en krijgen ouders deze later op papier. Ouders krijgen na de uitspraak geen mogelijkheid meer om mondeling te reageren. In een klein aantal van de zittingen wordt geheel of gedeeltelijk verteld wat ouders moeten doen om de OTS en/of UHP te beëindigen. In het overgrote deel (26 zittingen) wordt dit echter niet verteld.

Samenvattend is gezien dat het per fase van de zitting verschilt in hoeverre de rechter met ouders communiceert. Tijdens de beginfase, de uitleg van de procedure,

¹ Bij een klein deel van de observaties is niet te achterhalen of er wel of geen open of gesloten vragen zijn gesteld, omdat onderzoekers dit niet op de observatielijst hebben vermeld. Daarbij kan het ook zijn dat zulk soort vragen niet gesteld zijn tijdens die observaties.

Communicatie en Participatie tijdens de zitting

wordt wel met ouders gecommuniceerd, maar rechters zijn hier niet volledig in. Na deze fase komt een fase waarin alle aanwezigen het woord krijgen. Hier wordt de zitting inhoudelijk behandeld. In deze fase communiceren de rechters meer met ouders. Het valt op dat de rechter nauwelijks rekening lijkt te houden met de vraag of ouders begrijpen wat er gezegd wordt en wat het doel van de OTS is. De rechter stelt ouders diverse vragen om de situatie helder te krijgen en laat ouders ook uitspreken. In de afrondende fase van de zitting communiceert de rechter opnieuw minder met de ouder. Hij doet uitspraak en soms wordt deze gemotiveerd maar de rechter vertelt niet wat gedaan moet worden om een eventuele OTS of UHP te beëindigen. Ouders krijgen geen kans meer te reageren wanneer de rechter uitspraak heeft gedaan. Tevens valt op dat rechters over het algemeen een begripvolle en geïnteresseerde houding aannemen wanneer ouders aan het woord zijn. Eén rechter vormt daarop echter een uitzondering. Wanneer ouders aan het woord zijn, bladert hij door zijn dossier en 'hangt' hij wat onderuit. Hij maakt daarbij nauwelijks oogcontact met ouders. Dit valt op bij meer van zijn zittingen. Bij andere rechters is dit niet gezien. Bij deze rechter is meerdere malen geobserveerd dat hij nauwelijks begrip en/of interesse toont en dat hij soms erg streng overkomt jegens ouders. Tijdens een zitting is de rechter zelfs boos geworden op ouders en gaat met hen in discussie. Hoewel er tussen zitting verschillen zijn, is het mogelijk dat er tevens verschillen zijn tussen de kinderrechters met betrekking tot communicatie jegens ouders. Dit is echter niet specifiek onderzocht.

De mogelijkheid om actief te participeren

Aan de hand van observaties is bekeken in hoeverre de rechter ouders de mogelijkheid biedt om actief te participeren tijdens de zitting. Gelet werd op de mogelijkheid die ouders kregen om te spreken, of de rechter een rechtstreekse dialoog aangaat, de mogelijkheid die de ouders krijgen om vragen te stellen of zelf iets in te brengen, en de vraagstelling van de rechter aan de ouders en de volgorde van de procesparticipatie.

Gezien werd dat in iedere zitting ouders de mogelijkheid kregen om te spreken (zie bijlage 3). Gemiddeld spraken ouders 8:52 (min:sec, SD: 7:56.). Het viel op dat er grote verschillen waren in spreekduur. De kortst gemeten duur is 17 seconden, de langste is 30:23 minuten. Het is echter zo dat de duur van de zittingen ook grote verschillen liet zien. Wel zijn er procentueel gezien ook grote verschillen in spreektijd van ouders (2,5%-60%). Hierbij wordt wel gezien dat bij zittingen met een relatief kleine spreektijd ouders vaak akkoord gaan met de OTS. De kortst durende zitting

Communicatie en Participatie tijdens de zitting

duurde 4 minuten en de langste 55 minuten. Gemiddeld duurde de zittingen 20,53 minuten (SD: 12,86 min.).

Bij de OTS-zitting is het voor ouders mogelijk een advocaat mee te nemen. Hier wordt echter niet altijd gebruik van gemaakt (zie tabel 6). Wanneer ouders wel een advocaat bij zich hebben, is de rol van deze advocaat verschillend. Veelal doen advocaten het woord voor ouders en in een enkel geval vullen zij ouders aan (zie tabel 7). Soms rechtstreeks tot de advocaat gesproken en andere keren werden eerst de ouders aangesproken. Dit lijkt verschillend te zijn per rechter. In een aantal gevallen werd ook gevraagd tot wie de rechter zich als eerst moest richten. Rechters vroegen altijd aan ouders of zij zelf nog iets toe te voegen of te zeggen hadden.

Tabel 6 *Aanwezigheid advocaat*

Advocaat	Frequentie	Percentage
Geen advocaat	21	53,9%
Vader + Moeder samen	3	7,7%
Vader + Moeder apart	4	10,3%
Advocaat Moeder (moeder alleen aanwezig)	6	15,4%
Advocaat Vader (vader alleen aanwezig)	4	10,3%
Advocaat Kind	1	2,6%
Totaal	39	100%

Tabel 7 *Rol van de advocaat*

Rol advocaat	Frequentie	Percentage
Spreekt voor ouders	14	82%
Minimale rol	0	0%
Ouders aanvullen	2	12%
Anders	1	6%
Totaal	17	100%

Tijdens alle zittingen was er sprake van een dialoog tussen de rechter en de ouders. Hoe uitgebreid deze dialoog is verschilt per zitting (mede door de wisselende spreekduur). De dialoog bestond onder andere uit verdiepende vragen die de rechter stelde wanneer ouders aan het woord waren. Gezien werd dat rechters ouders over het algemeen gemiddeld tot veel laten uitspreken. Dit wil zeggen dat ouders rustig hun verhaal kunnen doen en nauwelijks onderbroken worden. In enkele gevallen werden ouders onderbroken in hun verhaal wanneer zij naar de mening van de kinderrechter niet ter zaken doende onderwerpen probeerden aan te snijden. Tijdens één van de zittingen verliep de participatie op dusdanige wijze, dat er ter plaatsen ook een omgangsregeling voor huidig en komend jaar werd vastgesteld. Deze zitting duurde

Communicatie en Participatie tijdens de zitting

52 minuten, waarbij ouders in totaal ruim 28 minuten aan het woord waren. Een andere zitting duurde drie minuten. Hierbij heeft de rechter aan vader (enige aanwezige ouder) gevraagd of hij iets toe te voegen had aan dat wat er besproken was maar vader gaf aan het eens te zijn met het verzoek en verder niets te zeggen te hebben.

Zoals eerder besproken werd er gezien dat rechters ouders altijd vragen stellen. Deze vraagstelling wisselde van open tot gesloten vragen en varieerden in hoeveelheid. Tijdens 31 zittingen kregen ouders ook de ruimte om zelf vragen te stellen of zelf iets op te merken. Niet alle ouders hebben gebruik gemaakt van deze mogelijkheid. Bij 23 zittingen heeft de rechter ouders gevraagd of zij nog vragen hebben en keek hij de ouders aan en liet daarbij stiltes vallen. Bij 22 zittingen stelden ouders uit zichzelf nog een vraag of plaatsten zij zelf een opmerking.

Met betrekking tot de volgorde van procesparticipatie valt op dat de rechter altijd eerst het woord heeft. Vervolgens richt hij zich om en om tot alle belanghebbende in de zaal zodat zij hun woord kunnen doen. De rechter stelt in iedere zitting rechtstreeks vragen aan ouders zodat zij hun verhaal kunnen doen. Hij gaat rechtstreeks de dialoog met hen aan, ook wanneer zij gesteund worden door een advocaat.

Samenvattend kan gezegd worden dat de rechter ouders zeker de mogelijkheid geven om actief te participeren tijdens de zitting. De rechter luistert hierbij naar wat ouders te zeggen hebben, en stelt indien nodig verdiepende vragen. Ook tijdens zittingen waar ouders maar beperkte spreektijd hebben (2,5%) is wel naar hen geluisterd en heeft de rechter vragen gesteld. Het is ouders ook toegestaan zelf vragen te stellen aan de rechter en soms ook aan andere aanwezigen.

5. Conclusie

In huidig onderzoek is gekeken naar de communicatie tussen de rechter en de ouders en de participatie van de ouders tijdens de OTS-zitting. Op basis van de resultaten zullen de deelvragen en de hoofdvraag *'In hoeverre verloopt de communicatie tussen de rechter en ouders op dusdanige wijze dat het voor ouders mogelijk is om te participeren tijdens de OTS-zitting bij de rechtbank'* worden beantwoord. De conclusies worden per deelvraag beantwoord waardoor uiteindelijk de hoofdvraag beantwoord kan worden.

Communicatie en Participatie tijdens de zitting

Wat betreft de communicatie van de rechter met de ouders zijn er verschillen waargenomen per fase van de zitting. Gedurende de eerste en laatste fase wordt gedeeltelijk met ouders gecommuniceerd en in de middelste fase wordt veel gecommuniceerd. Hoewel Schuytvlot (1999) stelt dat het begrip van wat een OTS inhoudt voor ouders heel belangrijk is, valt het op dat rechters gedurende het onderzoek nauwelijks bij ouders nagaan of zij begrijpen waar het over gaat en wat er besproken wordt. Uit het onderzoek van Clemens Schröner en collega's (1971) blijkt dat ouders ervan uit gaan dat de rechter hen vragen stelt. Gedurende het onderzoek wordt gezien dat rechters dit ook daadwerkelijk doen en dan vooral in de middelste fase van de zitting. Zoals hoogleraar Slot (als in van Rooijen, 2005) stelt geven rechters ook in huidig onderzoek alleen in algemene termen aan waarom een OTS wordt uitgesproken. Daarnaast wordt bij 26 zittingen niet duidelijk gemaakt wat ouders moeten doen om de OTS te beëindigen.

Met betrekking tot de participatie van ouders tijdens de zitting wordt gezien dat ouders in iedere zitting de mogelijkheid krijgen om te spreken. De totale spreekduur van ouders ten opzichte van de totale duur van de zitting varieerde van 2,5%-60%. De rechter gaat met ouders een rechtstreekse dialoog aan en stelt hen, zoals zij volgens Clemens Schröner en collega's (1971) verwachten, vragen gedurende de zitting. Hierbij laat de rechter ouders uitspreken. Mogelijk zorgt dit voor het gevoel van 'gehoord worden' wat volgens Barendrecht en Klijn (2004) van belang is om vrede te hebben met de beslissing van de rechter. Ook krijgen ouders zelf de gelegenheid om vragen te stellen gedurende de zitting. Gekeken naar de participatieladder van Van der Gaag en collega's (2013) wordt gezien dat ouders in het proces tot aan de trede van de dialoog komen. Zoals eerder genoemd is dit de derde trede op de ladder. De treden vier en vijf gaan uit van het hebben van inspraak en eigen initiatief. Deze treden zijn niet aan de orde in de behandeling van een OTS-verzoek.

De communicatie vanuit de rechter verloopt, vooral in de middelste fase van de zitting, op dusdanige wijze dat ouders de kans krijgen om actief te participeren tijdens de zitting. De rechter stelt meerdere (soorten) vragen aan ouders, gebruikt nauwelijks jargon en geeft ouders de mogelijkheid om hun verhaal te doen en vragen te stellen. Ook stelt de rechter zelf nog verdiepende vragen waardoor ouders hun visie en mening hoorbaar kunnen maken wat volgens van Hart (1992) een belangrijk onderdeel van participatie is. Voordat de rechter over gaat naar de laatste fase van de

zitting, de uitspraak, stelt hij ouders altijd de vraag of zij nog wat te zeggen of te vragen hebben.

6. Praktische aanbevelingen

Hoewel de communicatie in de rechtbank nu, zeker in de middelste fase, al op dusdanige wijze plaatsvindt dat ouders actief kunnen participeren, zijn er een aantal aanbevelingen die gedaan kunnen worden aan rechters die belast zijn met de behandeling van zittingen met betrekking tot een verzoek om (verlenging van) een OTS.

Ten eerste wordt door beide onderzoekers vaak waargenomen dat ouders nerveus zijn aan het begin van de zitting. Dit kan mogelijk voor een deel weggenomen worden wanneer de rechter in de eerste fase meer de tijd neemt om iedereen rustig voor te stellen en bij naam en functie te noemen.

Ten tweede is het van belang om vaker en/of explicieter te toetsen of ouders en jongeren begrijpen waar de zitting over gaat en wat er gezegd wordt. Weijers (2004b) geeft in zijn onderzoek het belang aan van de uitleg van rituelen en jargon. Ook Schuytvlot (1999) geeft aan dat het belangrijk is om bijvoorbeeld de inhoud van een OTS helder en duidelijk aan ouders uit te leggen.

Tot slot wordt aanbevolen om gedurende de zitting nogmaals aan ouders aan te geven dat er belang wordt gehecht aan hun mening. De rechter zou dit kunnen doen bij de uitleg van de aanwezigheid van de ouder, een onderdeel dat geen enkele keer gedaan is tijdens huidig onderzoek. Mogelijk voelen ouders zich hierdoor meer gehoord door de rechter, krijgen zij meer vertrouwen in de rechter als neutrale partij en ervaren zij respect in het interpersoonlijke verkeer wat volgens Barendrecht en Klijn (2004) bijdraagt aan kunnen accepteren van de uiteindelijke beslissing.

7. Discussie

Met betrekking tot de interpretatie van de resultaten moet rekening worden gehouden met enige beperkingen in huidig onderzoek. Zo is er onder andere sprake van een selecte onderzoeksgroep, wat de generaliseerbaarheid van de resultaten bemoeilijkt. Er is onderzoek gedaan in één rechtbank waarbij een selecte groep rechters en ouders is geobserveerd. Daarnaast is het mogelijk dat de aanwezigheid van de onderzoekers in de rechtbank invloed heeft gehad op het gedrag van de rechters. Doordat zij zich bewust waren van de aanwezigheid van de onderzoekers hebben zij zich mogelijk

Communicatie en Participatie tijdens de zitting

anders gedragen. Zo werd onder andere gezien dat één van de rechters kinderen nooit binnenriep bij de uitspraak maar dat hij dit na een gesprek met de onderzoekers opeens zonder een voor de onderzoekers duidelijke reden wel deed.

Voor een vervolg onderzoek kan het interessant zijn om ouders na het bijwonen van de zitting te interviewen over hun ervaringen in de rechtszaal. Dit brengt mogelijk wel enige beperkingen met zich mee vanwege de persoonlijke impact van de zittingen. Ouders die het bijvoorbeeld niet met een uitspraak eens zijn zullen zich mogelijk negatiever uitlaten over de zitting dan ouders die zich wel in de uitspraak kunnen vinden.

Tot slot moet rekening gehouden worden met de subjectiviteit van de observaties. De persoon en omstandigheden van de onderzoekers kan van invloed zijn geweest op de gedane observaties. Getracht is dit te beperken door gebruik te maken van twee onderzoekers en het berekenen van de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid.

Literatuur

- Baarda, D. B., Goede, M. P. M., de, & Kalmijn, M. (2007). *Basisboek enquêteren. Handleiding voor het maken van een vragenlijst en het voorbereiden en afnemen van enquêtes*. Groningen: Wolters-Noordhof.
- Barendrecht, J. M. & Klijn, A. (red.). (2004). *Balanceren en Vernieuwen*. Raad voor de rechtspraak.
- Bartelink, C. (2010). *Deltamethode*.
<http://www.nji.nl/DossierDownloads%5CDELTAMETHODE.PDF> .
Verkregen op 16 februari 2013.
- Bartelink, C. (2011). *Uithuisplaatsing: Wat werkt?*
http://www.onderwijsjeugdzorg.nl/nji/dossierDownloads/Watwerkt_Uithuisplaatting.pdf . Verkregen op 15 februari 2013.
- Berends, I. E., Campbell, E. E., Wijgergangs, E., & Bijl, B. (2010). *Bescherming bekeken. Een onderzoek naar ontwikkelingen en regionale verschillen in het aantal ondertoezichtstellingen en machtigingen uithuisplaatsing*.
Duivendrecht: PI Research.
- Blaak, M., Bruning, M., Eijgenraam, M., Kaandorp, M., & Meuwese, S. (2012).
Handboek Internationaal Jeugdrecht. Leiden: Defence for Children.
- Blois, M. de (Red.). (2010). *Grondslagen van het recht: Hoofdlijnen*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers, vijfde druk.
- Clemens Schröner, B. L. F., Rijksen, P., & Stolp, A. G. (1971). *Gezinsvoogdij, hulp of fictie?* Amsterdam: Vereniging Pro Juventute.
- Gaag, R., van der, Gilsing, R., & Mak, J. (2013) *Participatie in zicht. Gemeenten, jeugdigen, ouders en jeugdzorgcliënten in de transitie jeugdzorg*. Utrecht: Verwey-Jonkers Instituut.
- Graaf, J. H., de, Mak, C., & Wijk, F. K., van. (Red.). (2008). *Rechten van het kind en ouderlijke verantwoordelijkheid*. Nijmegen: Ars Aequi Libri.
- Hart, R.A. (1992). *Children's Participation: From Tokenism to Citizenship*. Florence: Unicef. Innocenti Research Center
- Linden, A. P. van der, Siethoff, F. G. A. ten, & Zeijlstra- Rijpstra, A. E. I. J. (2009). *Jeugd en recht*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Communicatie en Participatie tijdens de zitting

- Mijnarends, I. (2011). Het internationale kader. In I. Weijers, & F. Imkamp (Red.). *Jeugdstrafrecht: in internationaal perspectief* (pp. 73-106). Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Nieuwhof, A., & Mohamoud, A. A. (2000). Communicatie, sleutel tot participatie. *De Somalische gemeenschap in Nederland*. Reeuwijk: Samora Advies
- Rap, S., & Weijers, I. (2011). De jeugdstrafzitting: een pedagogisch perspectief. Den Haag: Sdu Uitgevers.
- Robson, C. (2002). *Real world research*. Malden: Blackwell Publishing.
- Rooijen, M. van., (2005). Wim Slot, hoogleraar kindbescherming, over ondertoezichtstellingen: 'Rechter biedt te weinig handvatten voor hulp'. <http://www.zorgwelzijn.nl/Jeugdzorg/Nieuws/2005/10/Wim-Slot-hoogleraar-kindbescherming-over-ondertoezichtstellingen-Rechter-biedt-te-weinig-handvatten-voor-hulp-ZWZ012558W/> . Verkregen op 7 februari 2013.
- Savornin Lohman, J. de, Bruning, M. R., Goderie, M. J. H., Nieborg, S. M. A., & Steketee, M. J. (2000). *Met recht onder toezicht gesteld. Evaluatie herziene OTS-wetgeving*. Utrecht: Verwey Jonker Instituut.
- Schuytvlot, A. (1999). Ouders en kinderen in de rechtszaal: Begrip en onbegrip van juridische procedures. *Nederlands Tijdschrift voor Opvoeding, Vorming en Onderwijs*, 15, 225- 238.
- Staatssecretaris Teeven, F. (2013). Landelijke cijfers jeugdbescherming, Brief aan de Tweede kamer
- Vlaardingerbroek, P. (2011). De samenhang tussen het jeugdstrafrecht en het civiele jeugdrecht. In I. Weijers, & F. Imkamp (Red.). *Jeugdstrafrecht: in internationaal perspectief* (pp. 53-72). Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Weijers, I. (2004a). *De creatie van het mondige kind. Geschiedenis van de pedagogiek en jeugdzorg*. Amsterdam: SWP
- Weijers, I. (2004b). Requirements for communication in the courtroom: a comparative perspective on the youth court in England/Wales and the Netherlands. *Youth Justice*, 4(1), 22-31
- Weijers, I. (2012). *Parens patriae en prudentie. Grondslagen van jeugdbescherming*. Amsterdam: SWP.

Bijlagen

Bijlage 1. Observatielijst

Observatielijst OTS-zitting		Nr.:
Algemeen		
Observator:		Arrondissement:
Datum:		Rechter:
Tijdstip start:	Tijdstip eind:	Spreektijd ouders:
Zaaksgegevens		
<p>Zaak betreft (aankruisen, omcirkelen, invullen):</p> <p>☐ eerste VOTS-verzoek, wel / niet in combinatie met verzoek MUHP</p> <p>☐ eerste OTS-verzoek, wel / niet voorafgegaan door VOTS-verzoek wel / niet in combinatie met verzoek MUHP</p> <p>☐ verlengingsverzoek OTS, wel / niet in combinatie met verlenging UHP</p> <p>☐ gesloten jeugdzorg-verzoek, wel / niet in combinatie met (V)OTS-verzoek</p> <p>☐ verlengingsverzoek gesloten jeugdzorg, wel / niet in combinatie met verlenging OTS</p> <p>Indien het een uithuisplaatsingsverzoek betreft, WAAR wil men dat het kind wordt geplaatst? (nb het gaat hier om het verzoek en niet om de uitspraak van de kinderrechter)</p> <p>☐ Pleeggezin</p> <p>☐ Open / besloten jeugdzorg</p> <p>Verzoekende partij: ...</p> <p>Verzoek betreft kinderen in de leeftijd van</p>		
Gegevens – ouders en kind(eren)		
Gezinssituatie (Gezag/Voogdij; Gehuwde/gescheiden ouders) en eventuele voorgeschiedenis (vrijwillige hulpverlening):		

Zitplaats in zittingzaal		
Schets zitplaats aanwezigen:		
Aanwezigen		
	<i>Aanwezig</i>	<i>Opmerkingen (deels aan-/afwezig?)</i>
Rechter		
Griffier		
Ouders / verzorgers	Vader	Bij afwezigheid, reden:
	Moeder	
	Anders:	
Kind(eren) Meerdere kinderen? Welke aanwezig?		Indien kinderen op de hal wachten, is er iemand die het kind gezelschap houdt? JA / NEE, zo ja wie: ...
Raadsman		Van vader / moeder / kind (omcirkelen)
Bijzonder curator		Van kind
Tolk		Voor vader / moeder / kind (omcirkelen)
Overigen (familie / vrienden / anderen)		
Deskundigen	Raad voor de Kinderbescherming	
	Gezinsvoogd	Zoja, van: BJZ / WSG / Nidos (omcirkelen)
	Anders:	
1.Uitleg – door rechter		
a. Welkom heten ouder(s): JA / NEE / Gedeeltelijk		

Communicatie en Participatie tijdens de zitting

Welkom heten kind(eren): JA / NEE / Gedeeltelijk		
b. Voorstellen van aanwezigen: JA / NEE / Gedeeltelijk		
c. Toelichting rol/functie aanwezigen: JA / NEE / Gedeeltelijk		
d. Uitleg reden/onderwerp zitting: JA / NEE / Gedeeltelijk		
e. Uitleg reden aanwezigheid ouder(s): JA / NEE / Gedeeltelijk Uitleg reden aanwezigheid kind(eren): JA / NEE / Gedeeltelijk		
f. Indien kind apart is gehoord, wordt aan ouder(s) meegedeeld hetgeen daarmee besproken is: JA / NEE / GEDEELTELIJK / NIET VAN TOEPASSING		
2. Communicatie – door rechter		
Rechter	[omcirkelen]	Notities
• Tempo (laag – hoog) (ruimte om te antwoorden / onderbreken?)	1 2 3 4 5	
• Volume (zacht – hard)	1 2 3 4 5	
• Articulatie (onduidelijk – overdreven)	1 2 3 4 5	
• Intonatie (te vriendelijk – te streng)	1 2 3 4 5	
• Moeilijkheidsgraad (te makkelijk- te moeilijk)	1 2 3 4 5	
Rechter	[omcirkelen]	
• Gebruik van jargon	Niet Weinig/Matig Veel	
• Gebruik van afkortingen	Niet Weinig/Matig Veel	
• Verduidelijking	Niet Weinig/Matig Veel	
a. Toetsing begrip door rechter: JA / NEE / Gedeeltelijk Zoja, op welke wijze?:		
3. Inhoud – Communicatie met ouders		
Rechter		Notities

Communicatie en Participatie tijdens de zitting

a. Bespreking persoonlijke omstandigheden:	<i>[omcirkelen]</i>		
• Thuisituatie	Niet	Weinig/Matig Veel	
• Persoonlijke problemen ouders	Niet	Weinig/Matig Veel	
• Problemen rondom kind	Niet	Weinig/Matig Veel	
b. Gesprekstechnieken:	<i>[omcirkelen]</i>		
• Samenvatten / parafraseren	Niet	Weinig/Matig Veel	
• Interesse tonen in verhaal	Niet	Weinig/Matig Veel	
• Aanmoedigen tot spreken	Niet	Weinig/Matig Veel	
• Begrip tonen	Niet	Weinig/Matig Veel	
• Complimenteren	Niet	Weinig/Matig Veel	
c. Wordt ruimte gegeven aan ouder(s) om verhaal te doen: JA / NEE / Gedeeltelijk			
<p>Zoja, op welke wijze? (Kruis aan en licht toe)</p> <p>☐ Gesloten vragen stellen: EEN BEETJE / GEMIDDELD / VEEL</p> <p>☐ Open vragen stellen: EEN BEETJE / GEMIDDELD / VEEL</p> <p>☐ Ouders rustig laten uitpraten: EEN BEETJE / GEMIDDELD / VEEL</p> <p>☐ Anders: ...</p>			
d. Wordt ruimte gegeven aan ouders om vragen te stellen: JA / NEE / Gedeeltelijk			
<p>Zoja, op welke wijze? (Kruis aan en licht toe)</p> <p>☐ Er wordt hen gevraagd of ze vragen hebben</p> <p>☐ De rechter laat stiltes vallen en kijkt daarbij ouders aan</p> <p>☐ Ouders stellen uit zichzelf vragen en dit wordt toegelaten</p> <p>☐ Anders: ...</p>			
e. In hoeverre laat de rechter een discussie tussen verzoekende partij en ouder(s) plaatsvinden? NIET-NAUWELIJKS / GEMIDDELD / VEEL			
Toelichting:			
e. Houding ouder(s) :	Moeder		Vader
• Nerveus	Nee	Een beetje Ja	Nee Een beetje Ja
• Boos / Frustratie	Nee	Een beetje Ja	Nee Een beetje Ja
• Laconiek / Onverschillig	Nee	Een beetje Ja	Nee Een beetje Ja
• Verlegen	Nee	Een beetje Ja	Nee Een beetje Ja
• Verdrietig	Nee	Een beetje Ja	Nee Een beetje Ja
• Spraakzaam	Nee	Een beetje Ja	Nee Een beetje Ja

f. Bij afwijkende houding ouders tegenover specifiek een aanwezige (Kinderrechter, raadsmedewerker, gezinsvoogd of andere ouder), toelichting:

4. Overige

a. Indien het kind niet aanwezig is bij de zitting, welke partij vertolkt dan zijn/haar stem?

b. Indien ouders niet aanwezig bij delen van de zitting, toelichten onderdeel en reden:

c. Indien ouders rechtsbijstand hebben, wat is de rol van de advocaat:
Spreekt voor ouder(s) / Vult ouder(s) aan / Minimale rol / Anders

Toelichting:

d. Volgorde participatie procespartijen:

5. Uitspraak

a. Beslissing: *[indien genoemd, geef ook de duur aan van uitgesproken maatregel]*

b. Uitleg bij beslissing: JA / NEE / Gedeeltelijk *[wordt het doel kenbaar gemaakt? Licht toe]*

c. Sluit de beslissing aan bij de mening van ouders of wijkt het hier van af?
SLUIT AAN / WIJKT AF / GEMENGD

Wordt dit expliciet benoemd / toegelicht?:

d. Wordt aangegeven wat ouder(s) moet(en) doen om VOTS / OTS / UHP te beëindigen:

JA / NEE / Gedeeltelijk

e. Reactie ouder(s) op beslissing:

f. Indien kind(eren) aanwezig:

- Wordt het kind bij de uitspraak naar binnen geroepen? JA / NEE/ Het kind was reeds aanwezig in de zaak (omcirkelen wat van toepassing is)

- Indien bij beslissing wordt afgeweken van mening kind(eren), wordt dit dan expliciet benoemd en toegelicht: JA / NEE / Gedeeltelijk

- Reactie kind(eren) op beslissing:

- Indien het gesloten jeugdzorg betreft: wordt aangegeven wat kind(eren) moet(en) doen om gesloten jeugdzorg te beëindigen: JA / NEE / Gedeeltelijk

6. Kinderverhoor

a. Is het kind gehoord door de kinderrechter: JA / NEE / Kind geeft mening op schrift

b. Indien het kind gehoord is, wanneer is dit gedaan:
APART KINDERVERHOOR VOORAFGAAND AAN DE ZITTING / TIJDENS DE ZITTING / ANDERS

Evt. toelichting: *Indien kind gehoord is, ook 'observatielijst kinderverhoor' invullen.*

Observatielijst Kinderverhoor.		Observatielijst behorend bij nr.:
6A. Algemeen		
Duur van het kinderverhoor: minuten	Spreektijd van het kind: minuten [optioneel]	
Vindt het kinderverhoor plaats in de zittingszaal? JA/NEE		
Zo <u>niet</u> kunt u de ruimte beschrijven? (grootte, indeling en gebruik van verhoging, hekjes, naambordjes, functiebordjes)		
Doet de kinderrechter zijn toga uit voor het kinderverhoor? JA/NEE		
Wie zijn er, naast de kinderrechter en het kind zelf aanwezig tijdens het kinderverhoor?		
6B. Uitleg - In geval van apart kinderverhoor (los van de zitting)		
a. Welkom heten kind: JA / NEE / Gedeeltelijk		
b. Toelichting eigen rol/functie aanwezigen: JA / NEE / Gedeeltelijk		
c. Uitleg reden/onderwerp zitting: JA / NEE / Gedeeltelijk		
6C. Begrip kind		
Rechter	[omcirkelen]	Notities
• Tempo (laag – hoog)	1 2 3 4 5	[Score 3 staat voor normaal, scores 2 en 4 voor lichte afwijking van normaal, score 1 en 5 voor sterke afwijking van normaal]
• Volume (zacht – hard)	1 2 3 4 5	
• Articulatie (onduidelijk – overdreven)	1 2 3 4 5	
• Intonatie (vriendelijk – streng)	1 2 3 4 5	
• Moeilijkheidsgraad (te makkelijk- te moeilijk)	1 2 3 4 5	
Rechter	[omcirkelen]	Notities
• Gebruik van jargon	Niet Weinig/Matig Veel	
• Gebruik van afkortingen	Niet Weinig/Matig Veel	
• Verduidelijking	Niet Weinig/Matig Veel	
a. Toetsing begrip door rechter: JA / NEE / Gedeeltelijk		

Communicatie en Participatie tijdens de zitting

Zoja, op welke wijze?:		
6D. Inhoud & Participatie Kind		
Rechter		Notities
a. Bespreking pers. omst.	<i>[omcirkelen]</i>	
• Thuissituatie	Niet Weinig/Matig Veel	
• Situatie in alternatieve zorg	Niet Weinig/Matig Veel n.v.t.	
• Problemen rondom kind	Niet Weinig/Matig Veel	
• Anders, namelijk:		
b. Gesprekstechnieken:	<i>[omcirkelen]</i>	
• Samenvatten / parafraseren	Niet Weinig/Matig Veel	
• Interesse tonen in verhaal	Niet Weinig/Matig Veel	
• Aanmoedigen tot spreken	Niet Weinig/Matig Veel	
• Begrip tonen	Niet Weinig/Matig Veel	
• Complimenteren	Niet Weinig/Matig Veel	
c. Wordt ruimte gegeven aan het kind om verhaal te doen: JA / NEE / Gedeeltelijk		
Zoja, op welke wijze? (Kruis aan en licht toe) ☐ Gesloten vragen stellen: EEN BEETJE / GEMIDDELD / VEEL ☐ Open vragen stellen: EEN BEETJE / GEMIDDELD / VEEL ☐ Kind rustig laten uitpraten: EEN BEETJE / GEMIDDELD / VEEL ☐ Anders: ...		
d. Wordt ruimte gegeven aan het kind om vragen te stellen: JA / NEE / Gedeeltelijk		
Zoja, op welke wijze? (Kruis aan en licht toe) ☐ Er wordt het kind gevraagd of er nog vragen zijn ☐ De rechter laat stiltes vallen en kijkt daarbij het kind aan ☐ Het kind stelt uit zichzelf vragen en dit wordt toegelaten ☐ Anders: ...		
e. Houding:	Kind	
• Nerveus	Nee Een beetje Ja	
• Boos / Frustratie	Nee Een beetje Ja	
• Laconiek / Onverschillig	Nee Een beetje Ja	
• Verlegen	Nee Een beetje Ja	
• Spraakzaam	Nee Een beetje Ja	

Bijlage 2. Oproep aan ouders

datum	xxxxxxx
contactpersoon	xxxxxxx
doorkiesnumme	073-xxxxxxx
ons kenmerk	xxxxxxx
uw kenmerk	
bijlage(n)	1
onderwerp	Kinderbeschermingsmaatregel met betrekking tot de minderjarige(n): xxxxxxx geboren te 's-Hertogenbosch, op xxxxxxxx,

Geachte heer/mevrouw,

Hierbij zend ik u een afschrift van een bij deze rechtbank ingediend verzoekschrift, naar de inhoud waarvan ik u verwijst.

Dit verzoekschrift zal worden behandeld ter terechtzitting-met gesloten deuren- van de kinderrechter op:

xx-maand 2013 te xx:xx uur,

in het Paleis van Justitie aan de Leeghwaterlaan 8 te 's-Hertogenbosch.

Ik roep U op om op deze zitting te verschijnen teneinde te worden gehoord.

Uw verschijning ter terechtzitting is niet verplicht. Indien u niet verschijnt zal buiten uw aanwezigheid op het verzoek worden beslist. U mag ook, indien u niet kunt of wilt komen, schriftelijk reageren.

Indien u voornemens bent om wel te verschijnen verzoek ik u deze oproep mee te nemen.

Indien u de naam van de behandelend rechter wilt weten kunt u bellen naar bovenstaand doorkiesnummer.

De griffier,

In verband met de beveiligingsmaatregelen in het Paleis van Justitie wordt U aangeraden om tenminste een half uur eerder dan het hierboven vermelde oproeptijdstip aanwezig te zijn

- Het is mogelijk om onder het Paleis van Justitie danwel in de onmiddellijke nabijheid daarvan tegen betaling te parkeren;
- Het NS- en busstation ligt binnen 5 minuten loopafstand van het Paleis van Justitie;
- Reiskosten en dergelijke worden niet vergoed.

Bijlage 3 Duur zitting en spreektijd ouders

Zittingnummer	Duur zitting in min.	Aanwezigheid ouders	Spreektijd per ouder in min:sec*	Totale spreektijd ouders in min:sec	Totale spreektijd ouder t.o.v. de duur van de zitting in procenten
1	9	Moeder (adv) Vader	0:17 0:58	1:15	12.77%
2	30	Moeder(adv)	15:50	15:50	51.67%
3	30	Moeder Vader	7 11	18	60%
4	32	Vader(adv)	11:19	11:19	34.97%
5	35	Moeder(adv) Vader (adv)	12:05 7:14	19:19	54.83%
6	25	Moeder (adv) Vader(adv)	3:34 7:52	11:26	45.04%
7	7	Moeder Vader	Ouders samen	0:50	7.14%
8	6	Moeder Vader	2:23 1:00	3:23	53.83%
9	25	Moeder(tolk)	1:49	1:49	5.96%
10	19	Moeder Vader	Ouders samen	5:30	27.89%
11	35	Moeder Vader	Ouders samen	15:24	43.54%
12	15	Moeder	3:14	3:14	20.93%
13	52	Moeder Vader(adv)	10:23 17:45	28:08	54%
14	28	Moeder Vader	Ouders samen	11:44	40.86%
15	6	Moeder(adv)	1:16	1:16	19.33%
16	28	Moeder Vader(adv)	3:21 11:28	14:49	51.75%
17	9	Moeder (adv) Vader	Ouders samen	1:20	13.33%
18	Onb	Moeder Vader	Ouders samen	2:14	-
19	22	Vader	9:23	9:23	41.95%
20	7	Vader	3:25	3:25	46.43%
21	4	Moeder Vader	Ouders samen	1:00	25%
22	26	Moeder (adv) Vader	6:46 4:25	11:11	42.73%
23	14	Moeder Vader	1:38 1:53	3:31	23.64%
24	18	Moeder	5:08	5:08	28.06%
25	10	Moeder Vader	Ouders samen	2:40	24%
26	55	Moeder(adv) Vader(adv)	21:52 8:22	30:14	54.80%
27	23	Moeder Vader	Ouders samen	9:17	39.87%
28	39	Moeder (adv+tolk)	18:03	18:03	46.23%
29	3	Vader	0:10	0:10	3.33%
30	32	Moeder	13:51	13:51	42.22%
31	31	Moeder Vader	1:16 10:06	11:22	36.19%

Communicatie en Participatie tijdens de zitting

32	4	Vader	0:10	0:10	2.5%
33	6	Moeder Vader	Ouders samen	0:56	9.33%
34	26	Moeder Vader(adv)	3:46 10:07	13:54	52.08%
35	23	Moeder Vader	Ouders samen	9:57	41.61%
36	12	Moeder Vader	Ouders samen	4:37	36.42%
37	16	Moeder Vader	3:12 2:06	5:18	32.38%
38	15	Moeder Vader	2:17 3:20	5:37	35,8%
39	12	Moeder	5:22	5:22	43.5%

* Spreektijd ouders is alleen apart genoteerd wanneer ouders duidelijk tegenover elkaar staan in de zitting.

Bijlage 4 Aantal zittingen per rechter

Rechter	Aantal zittingen
Rechter A	2
Rechter B	2
Rechter C	1
Rechter D	4
Rechter E	9
Rechter F	3
Rechter G	8
Rechter H	3
Rechter I	7